

IŠIEŠKOJIMO IŠ FIZINIŲ ASMENŲ PROBLEMOS

Vigintas Višinskis

Lietuvos apeliacinis teismas, Gedimino pr. 40/1, 2000 Vilnius
Elektroninis paštas vvisinskis@vtr.lt
Telefonas 65 80 00

Spaudai pateikta 1999 m. lapkričio 22 d.

S a n t r a u k a

Šiuo metu esančios teismo sprendimų vykdymo sistemos problemos nėra vien tik teisinės ir negali būti išspręstos tik teisinėmis priemonėmis. Jos glaudžiai susijusios su esama politine, socialine ir pirmiausia ekonomine valstybės padėtimi. Net tobulai teisiškai reglamentuotas vykdymo procesas nepadės išieškoti priteistos sumos, jeigu skolininkas neturės turto. Tačiau neabejotina, kad tinkamas vykdymo proceso reguliavimas turi didžiulę įtaką visos teismo sprendimų vykdymo sistemos veiksmingumui.

Išlikęs nepertvarkytas priverstinio sprendimų vykdymo institutas jau netenkina padidėjusių visuomenės poreikių. Pastaruoju metu pastebimas žymiai padidėjęs dėmesys sprendimų vykdymo teisinės bazės tobulinimui.

Išieškojimas iš fizinių asmenų sudaro didžiausią vykdomųjų bylų dalį. Šios kategorijos bylų vykdymo problemas, susijusias su raginimu įvykdyti sprendimą geruoju įteikimu, turto areštu, jo įvertinimu, išieškojimu iš darbo užmokesčio ir kai kurias kitas, būtina kuo greičiau spręsti.

Šiame straipsnyje nagrinėjamos, be abejo, ne visos su išieškojimu iš fizinių asmenų susijusios problemos. Kai kurios paliestos problemos kyla vykdant išieškojimą tiek iš fizinių, tiek ir iš juridinių asmenų. Tačiau tikimės, kad išdėstytos mintys bus naudingos tobulinant vykdymo procesą.

1. Priverstinio vykdymo procesą teismo antstolis pradeda pasiūsdamas skolininkui raginimą įvykdyti sprendimą geruoju. Remiantis CPK 390 str. 3 dalimi, jeigu teismo sprendime įvykdymo terminas nenustatytas, teismo antstolis skolininkui paskiria ne mažiau kaip 15 dienų įvykdyti sprendimą geruoju.

Paprastai teismo sprendimas pradedamas vykdyti, kai įsiteisėja (CPK 234 str.), tačiau CPK 235 str. nurodo skubiai vykdytinus sprendimus ir nutartis. Tai sprendimai dėl alimentų išieškojimo, kai kurių darbo ginčų, bankroto ir kt. bylose. CPK 236 str. nurodyti atvejai, kada teismas gali leisti skubiai vykdyti sprendimą. Tai ginčai dėl žalos, padarytos sužalojus sveikatą, kai kurie darbo ginčai bei kitos bylos, jeigu dėl ypatingų aplinkybių, uždelsus įvykdyti sprendimą, galima padaryti išieškotojui didelę žalą arba iš viso gali pasidaryti negalima ar labai sunku sprendimą įvykdyti.

Įstatyme nėra atskirai reglamentuota skubiai vykdytinų sprendimų vykdymo tvarka. Todėl vykdydamas sprendimą bendra tvarka, teismo antstolis, laikydamasis CPK 390 str. 3 dalies reikalavimų, turi pasiūsti raginimą įvykdyti sprendimą geruoju ir paskirti tam ne trumpesnį kaip 15 dienų terminą. Tačiau, laukiant šio termino pabaigos, gali būti pažeistos išieškotojo teisės. Teismas leidžia skubiai vykdyti teismo sprendimą išimtiniais atvejais, kai būtina apsaugoti proceso dalyvių interesus. Teismo antstolis, laikydamasis įstatymo reikalavimų, tokias teismo pastangas gali paversti beprasme.

Mūsų nuomone, jei būtina skubiai įvykdyti sprendimą, įstatymas turėtų suteikti galimybę tai padaryti nedelsiant, o raginimą įvykdyti sprendimą geruoju teismo antstolis galėtų perduoti žodžiu apie tai surašydamas aktą.

Pagal dabar galiojantį įstatymą raginimas įvykdyti sprendimą geruoju siunčiamas kiekvieną kartą, iš teismo antstolių kontoros gavus vykdomąjį dokumentą. Tokiais atvejais, net ir kai iš skolininko darbovietės vykdomasis dokumentas gražinamas, nes skolininką atleido iš darbo, jis persikėlė gyventi į kitą gyvenamąją vietą ar kt., siunčiamas raginimas įvykdyti sprendimą geruoju.

Mūsų nuomone, tokia praktika neteisinga. Teismo antstolis, pirmą kartą gavęs vykdomąjį dokumentą vykdyti, turėtų pasiųsti skolininkui raginimą įvykdyti sprendimą geruoju, taip įspėdamas skolininką apie gresiančią priverstinio vykdymo procedūrą ir sudarydamas skolininkui galimybę gera valia įvykdyti sprendimą. Tokia raginimo įvykdyti teismo sprendimą geruoju paskirtis. Pasiųstas pakartotinis raginimas tokios paskirties neatlieka ir iš esmės yra tik laiko ir lėšų, reikalingų raginimui paštu išsiųsti, švaistymas.

Siųsdamas raginimą įvykdyti sprendimą geruoju, teismo antstolis turi nustatyti įvykdymo terminą. Toks terminas jau buvo nustatytas pirmą kartą siunčiant raginimą. Pakartotinis jo nustatymas beprasmis ir jau pradėjus priverstinio vykdymo procesą iš esmės negalimas.

Kai kuriais atvejais, pavyzdžiui, vykdant skolininko turto konfiskaciją, hipotekos teisėjo nutartį dėl turto realizavimo, sprendimus dėl periodinių išmokų išieškojimo (alimentų), skolininkas iš karto gera valia įvykdyti teismo sprendimo negali. Todėl tokias atvejais siųsti raginimą visiškai nėra tikslo.

Mūsų nuomone, visiškai nepagrįstai nustatytas ne mažesnis kaip 15 dienų terminas sprendimui įvykdyti geruoju. Tokios trukmės terminas gali būti reikalingas įvykdyti sprendimus dėl didesnių skolų išieškojimo. Kalbant apie raginimo įvykdyti sprendimą geruoju terminą, reikia turėti galvoje tai, kad skolininkas iš karto, kai paskelbiamas apeliacinės instancijos teismo sprendimas, žino apie jam kilusią prievolę įvykdyti sprendimą. Paprastai, paskelbus tokį sprendimą, praeina ne mažiau kaip mėnuo laiko, kol vykdomasis raštas patenka į teismo antstolių kontorą. Todėl skolininkas, jei nori, turi pakankamai laiko pasirūpinti tinkamai įvykdyti sprendimą.

Terminas įvykdyti sprendimą geruoju paprastai neturėtų būti ilgesnis kaip 5 dienos. Teismo antstoliui turėtų būti suteikta teisė, atsižvelgiant į išieškojimo pobūdį, nustatyti ilgesnį terminą. Pavyzdžiui, Baltarusijoje [1, p. 467] ir Ukrainoje [2, p. 24] terminas įvykdyti sprendimą geruoju yra 7 dienos (Ukrainoje byloje dėl iškeldinimo – 15 dienų), Estijoje terminą įvykdyti sprendimą geruoju nustato teismo antstolis [3, p. 29].

2. Remdamasis CPK 409 str. 1 dalimi, teismo antstolis aprašo skolininko turto tiek, kiek jo reikalinga priteistai išieškotojui sumai ir vykdymo išlaidoms padengti. Tokia įstatymo nuostata iš esmės yra teisinga, tačiau turėtų būti patikslinta.

Nėra visiškai aišku, kaip reikėtų suprasti įstatyme nurodytą sąvoką "tiek kiek jo reikalinga priteistai išieškotojui sumai ir vykdymo išlaidoms padengti". Teismų praktika rodo, kad kai kurie teismo antstoliai įstatymą supranta taip, kad gali būti areštuojamas žymiai didesnės vertės turtas negu išieškotina suma, kadangi įstatymas to nedraudžia, o sprendimas būna įvykdytas.

Teismo antstolių kontoros prie Kauno m. apylinkės teismo antstolis, vykdydamas teismo sprendimą dėl 45 221,75 litų išieškojimo iš UAB "Planetos kinas", areštavo dalį skolininkui priklausančio kino teatro pastato. Arešto dieną areštuotą pastato dalį turto vertintojas įkainojo 430 000 litų. 1997 m. gegužės 7 d. areštuotoji pastato dalis buvo parduota iš varžytynių už 442 900 litų. Skolininkas kreipėsi į teismą, prašydamas varžytynių aktą pripažinti negaliojančiu, kadangi buvo areštuota beveik 10 kartų didesnės vertės turtas negu įsiskolinimas ieškovui, turto arešto aktas neatitinka įstatymo reikalavimų, kadangi buvo parduotas ir neareštuotas turtas, apie varžytynes nebuvo paskelbta vietinėje spaudoje, nebuvo įteiktas raginimas įvykdyti sprendimą geruoju.

Kauno apygardos teismas 1998 m. kovo 4 d. sprendimu ieškinį atmetė. Lietuvos apeliacinio teismo civilinių bylų skyriaus kolegija 1998 m. gegužės 18 d. sprendimu apygardos teismo sprendimą panaikino ir ieškovo ieškinį patenkino: 1997 m. gegužės 7 d. varžytynių aktą ir pirkimo-pardavimo sutartį pripažino negaliojančiais.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą kasacine tvarka pagal atsakovo – Teismo antstolių kontoros prie Kauno m. apylinkės teismo kasacinį skundą, Apeliacinio teismo sprendimą paliko nepakeistą. Be kitų motyvų, kolegija nurodė, kad teismo antstolis, aprašydamas turtą, kurio vertė kelis kartus viršijo priteistą iš skolininko sumą, pažeidė CPK 409 str. reikalavimus [4].

Iš tikrųjų gana sunku surasti skolininko turto, kurio vertė visiškai atitiktų išieškumą sumą. Neretai nustatytą turto vertę, realizuojant turtą, tenka sumažinti, kadangi neatsiranda pirkėjų, norinčių pirkti turtą už pradinę įkainojimo ar dar didesnę kainą. Realizavus turtą už mažesnę kainą, tenka pakartotinai areštuoti kitą skolininko turtą ir jį realizuoti įstatymo nustatyta tvarka. Pasitaiko atveju, kai ieškinys nukreipiamas į nedalų turtą, kurio vertė didesnė negu išieškoma suma. Kai kuriais atvejais, parduodant turtą dalimis (pvz., pastatą), jo vertė būna žymiai mažesnė negu parduodant visą pastatą. Skolininkui ekonomiškai gali būti naudingiau parduoti visą pastatą ir atgauti likusią dalį, negu parduoti pastato dalį už labai mažą kainą. Todėl, mūsų nuomone, nukreipiant ieškinį į skolininko turtą, gali būti areštuojamas turtas, kurio vertė didesnė negu išieškoma suma, tačiau skirtumas neturėtų būti žymus, pavyzdžiui, areštuoto turto vertė neturėtų viršyti išieškomos sumos daugiau kaip 20 proc. Skolininko sutikimu gali būti areštuojamas ir žymiai didesnės vertės, negu reikalinga įsiskolinimui padengti, turtas.

Savininko teisių turinys suprantamas kaip turto valdymas, naudojimasis bei disponavimas (CK 96 str.). Skolininko turto areštas visada susijęs su savininko teisės disponuoti turtu apribojimu. Skolininkui gali išlikti teisė naudotis ir valdyti areštuotą turtą. Teisė naudotis ir disponuoti turtu gali būti apribota tik specialiu teismo antstolio potvarkiu. Todėl teismo antstolis, areštuodamas turtą, turėtų nurodyti, kokie apribojimai taikomi turto savininkui. Tokia nuoroda turėtų būti turto arešto akte. Todėl atitinkamai papildytinas CPK 410 straipsnis.

3. Areštuoto turto paslėpimas ir iššvaistymas susijęs su tuo, kad dažniausiai toks turtas paliekamas saugoti skolininkui arba jo šeimos nariams. Tokia praktika nusistovėjo dėl to, kad perduoti saugoti turtą kitam asmeniui sunku, kadangi paprastai nebūna lėšų areštuotam turtui saugoti. Kai kuriais atvejais turtą saugoti, pavyzdžiui, gyvulius, naftos produktus, yra labai brangu. Todėl tais atvejais, kai sprendimui vykdyti būtina areštuoti ir saugoti skolininko turtą, išieškotojas turėtų iš anksto įmokėti tam reikalui būtiną sumą į antstolių kontoros sąskaitą. Tačiau, perduodant saugoti areštuotą turtą, neturi būti pažeistos ir skolininko teisės.

Turtas gali būti perduodamas saugoti kitiems asmenims, kai skolininkas nedalyvauja areštuojant turtą, atsisako priimti jį saugoti arba kai yra kitų aplinkybių, kurios kelia abejonių, ar galima palikti turtą skolininko žinioje. Perduodamas saugoti turtą kitam asmeniui, teismo antstolis atima iš skolininko teisę valdyti savo turtą, o kartu ir naudotis turtu. Įstatymas (CPK 412 str. 3 d.) numato turto saugotojo naudojimosi turtu teisės apribojimą tik tuo atveju, jeigu dėl turto ypatybių naudojamas turtas yra sunaikinamas arba sumažinama jo vertė. Be to, turto perdavimas saugoti kitiems asmenims susijęs su papildomomis išlaidomis, kurias vėliau, kaip vykdymo išlaidas, turi atlyginti skolininkas.

Pasitaiko spręsti ginčą, kai buvo prarastas turto saugotojui perduotas saugoti areštuotas turtas. CPK 414 str. reguliuoja turto saugotojo atsakomybę. Pagal CPK 414 str. 2 dalį už perduoto saugoti turto praradimą, trūkumą ar sužalojimą saugotojas kiekvienu atveju atsako turtu. Pirmiausia savo pobūdžiu tai materialinės teisės norma. Ji geriau tiktų neprocesiniame įstatyme. Jos turinys gana sudėtingas ir ją pritaikyti gana keblu.

Bendrieji prievolių, atsirandančių dėl žalos padarymo, pagrindai nurodyti CPK 42 skirsnyje. Ką turėjo galvoje įstatymų leidėjas, kurdamas CPK 414 str. 2 dalį, galima tik spėlioti.

Pagal CPK 412 str. areštuotą turtą teismo antstolis perduoda saugoti skolininkui arba kitam asmeniui. Jeigu toks saugotojas yra skolininkas, jam CPK 414 str. 2 dalyje numatyta atsakomybė turtu yra visiškai beprasmė. Jeigu saugotojas yra kitas asmuo, kyla klausimas, kam jis atsako. Jeigu turtą iš skolininko paėmė teismo antstolis ir perdavė saugoti savo nuožūra kitam asmeniui, skolininko ir saugotojo tiesiogiai nesieja sutartiniai santykiai. Praradus turtą, skolininkas atlyginti žalą galėtų reikalauti antstolio, o šis – saugotojo. Tačiau paprastai tokiais atvejais teismo antstolio kaltės nėra, taigi nėra ir pagrindo reikalauti atlyginti žalą deliktinės atsakomybės pagrindu. Teismo antstolio ir skolininko (turto savininko) santykiai nėra sutartiniai. Sutartinio pobūdžio santykiai atsiranda tarp antstolio ir turto saugotojo. Jeigu vis

délto manytume, kad turto savininkas (skolininkas) atlyginti žalą gali išreikalauti tiesiogiai iš turto saugotojo, tokiu atveju gali būti pažeisti turto savininko interesai, kai turto saugotojas yra nemokus.

Dar sudėtingesnė problema iškyla, jeigu turto saugotojas praranda turtą, areštuotą kaip ieškinio užtikrinimo priemonę (CPK 156 str. 1 d. 1 p.) ir jeigu ieškinys atmetamas. Remiantis CPK 159 str. 2 dalimi, įsiteisėjus sprendimui atmesti ieškinį, atsakovas turi teisę reikalauti, kad ieškovas atlygintų nuostolius, kuriuos jam padarė ieškovo prašymu panaudotos ieškinio užtikrinimo priemonės. Taigi kas tokiu atveju turėtų atsakyti: ieškovas, kurio prašymu panaudotos ieškinio užtikrinimo priemonės, teismo antstolis ar tiesiogiai turtą praradęs turto saugotojas. Mūsų nuomone, tokiu atveju pirmiausia turėtų atsakyti asmuo, prašęs taikyti ieškinio užtikrinimo priemonę.

Tarp turto savininko ir turto saugotojo nėra tiesioginių teisinių santykių. Teismo antstolis perduoda turtą saugoti turto saugotojui savo potvarkiu paprastai be savininko valios. Pagal CPK 159 str. 1 dalį teismas arba teisėjas, užtikrindamas ieškinį, gali pareikalauti, kad ieškovas pateiktų atsakovo nuostolių, galinčių kilti užtikrinant ieškinį, atlyginimo užtikrinimą. Iš to galima daryti išvadą, kad įstatymų leidėjas, numatydamas galimą atsakovo nuostolių atsiradimą ir nesiedamas jų atsiradimo priežastį su nuostolių atlyginimu, visais atvejais jų atlyginimą siejo pirmiausia su atsakovu. Ieškovas, atlyginęs turto savininkui nuostolius, galėtų regresu tvarka reikalauti juos atlyginti turto saugotojo. Šie klausimai galėtų būti tiesiogiai sureguliuoti CPK.

4. Teisminės praktikos analizė rodo, kad pagrindinė priežastis, dėl kurios teismai pripažįsta negaliojančiais varžytynių aktus, yra susijusi su areštuoto turto įkainojimu, kadangi varžytynės pradedamos nuo parduodamo turto kainos, nurodytos jo arešto akte, o jeigu skolininkas ar išieškotojas prieštarauja teismo antstolio nustatyta kainai, – nuo eksperto nustatytos turto vertės (CPK 411, 431 str.). CPK 411 str. įpareigoja teismo antstolį areštuotą skolininko turtą įkainoti nusistovėjusiomis toje vietovėje kainomis atsižvelgiant į turto nusidėvėjimą. CPK 434 str. 3 dalyje nustatyta, kad, net ir neįvykus varžytynėms, turtas gali būti perkainotas, bet ne mažesnėmis kaip toje vietoje nusistovėjusiomis kainomis.

Toks kainą liečiantis įstatymo reikalavimas nerealus.

Mūsų nuomone, areštuojant skolininkui priklausantį turtą, gali būti nurodoma jo tikroji vertė, tačiau parduodant turtą varžytynėse, pradinė kaina turėtų būti mažesnė 15-20 procentų.

Aukščiausiojo Teismo Senatas, išreišdamas savo nuomonę apie skolininko turto įkainojimą, nurodė [5, p. 16], kad “turto vertės nustatymo principus nustatė Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1995 m. kovo 28 d. nutarime Nr. 440 “Bendrieji turto vertės nustatymo principai”, o turto vertės nustatymo metodų parinkimą, taikymo tvarką ir procedūras, turto vertinimo dokumentų turinį reglamentuoja Turto vertinimo metodika, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 14 d. nutarimu Nr. 244. Realiai turto rinkos kainai nustatyti gali būti taikytinas Komisijos privalomam registruoti turtui įvertinti prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos nutarimas “Dėl privalomo registruoti nekilnojamojo ir kilnojamojo turto vidutinių rinkos kainų nustatymo”, kuris kiekvieną metų ketvirtį koreguojamas ir skelbiamas leidinyje “Valstybės žinios”. Įkainuojant turtą, rekomenduojama atsižvelgti į “Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro” valstybinės įmonės nustatytą inventorizacinę turto vertę. Kilus ginčui dėl turto vertės ar esant prieštarangiems turto įvertinimo aktams, skiriama turto įvertinimo ekspertizė”.

Galima tikėtis, kad taip išaiškinus problemų dėl turto įkainojimo ateityje bus mažiau. Tačiau reikia pripažinti, kad nustatyti tikrąją rinkos kainą labai sunku. Inventorizacinė kaina, turto vertintojo nustatyta kaina ir rinkos kaina neretai labai skiriasi. Tai akivaizdžiai parodo toks teisminės praktikos pavyzdys.

A. Č. kreipėsi į teismą prašydamas pripažinti gyvenamojo namo pardavimo iš varžytynių aktą negaliojančiu. Be kitų motyvų, ieškovas nurodė, kad namas buvo parduotas už neįtikėtina mažą kainą. Sudarant namo įkeitimo sutartį, jo vertė buvo nustatyta 600 000 litų. Inventorizacinė namo vertė nustatyta 344 000 litų. Skolininko reikalavimu namą įvertino turto vertintojas – 180 000 litų.

Į paskelbtas pirmąsias varžytynes neatvyko nė vienas pirkėjas. Išieškotojas paimti turta už pradinę kainą atsisakė, todėl namo kaina buvo sumažinta iki 140 000 litų.

Antrosiose varžytynėse namas buvo parduotas už 144 000 litų. Po 14 dienų naujasis savininkas, visiškai nieko nepagerinęs, tą patį namą pardavė vienai užsienio firmai už inventorizacinę kainą – 344 000 litų [6].

5. CPK 411 str. numatyta, kad vykdymo procese ekspertas gali dalyvauti. Dažnai kyla problemų dėl to, kad CPK penktasis skyrius visiškai nereglamentuoja jokių ekspertizės skyrimo ypatumų.

CPK 87 ir 88 str. numatyta, kad teismas ar teisėjas klausimams, kuriems būtinos specialios mokslo, meno, technikos ar amato srities žinios, išaiškinti gali skirti ekspertizę. Kiekvienas dalyvaujantis byloje asmuo turi teisę pateikti klausimus, o atsakymai į juos turi būti pagrįsti eksperto išvada. Eksperto išvada teismui neprivaloma ir įvertinama pagal CPK 65 str. nustatytas taisykles. Tačiau teismo nesutikimas su eksperto išvada turi būti motyvuojamas bylos sprendime ar nutartyje (CPK 92 str.).

Taikyti vykdymo procese CPK bendrosios dalies normas dėl eksperto dalyvavimo teismo procese neįmanoma dėl vykdymo proceso ypatumų.

Pirmiausia kyla klausimas, kas gali skirti ekspertizę vykdymo procese. Įstatyme į tai neatsakyta. Galima manyti, kad ekspertizę turėtų skirti teismo antstolis. Ji turėtų būti skiriama teismo antstolio potvarkiu. Klausimus ekspertui galėtų raštu pateikti vykdymo proceso dalyviai. Asmuo, prašantis skirti ekspertizę, turėtų įmokėti į teismo antstolių sąskaitą ekspertizei atlikti reikalingą pinigų sumą. Jeigu proceso dalyviai nesutinka su eksperto išvada, teismo antstolis, pripažinęs pagrindais tokio nesutikimo motyvus, galėtų skirti pakartotinę arba papildomą ekspertizę. Ji turėtų būti skiriama tokia pačia tvarka kaip ir pirmoji.

6. Teisinėje valstybėje, vykdant išieškojimą iš skolininko pajamų, reikia atsižvelgti į visus dėmesio vertus skolininko ir išieškotojo interesus. Jeigu bus per daug ginamos skolininko teisės, tai skatins išieškotoją ieškoti alternatyvių savo teisių gynimo būdų. Kita vertus, skolininkui turi būti užtikrintas minimalus pragyvenimo lygis. Jeigu skolininkas iš savo pajamų negalės išlaikyti šeimos, jis bus priverstas slėpti pajamas. Labai didelės skolininko pajamų dalies išskaitos, paliekant tik mažiausias pragyventi būtinas lėšas, neskatins jo ieškoti geriau mokamo darbo. Visos šios aplinkybės turi būti įvertintos nustatant išieškomų iš skolininko pajamų dydį.

Kitų valstybių praktika dėl išieškotinos iš skolininko gaunamų pajamų sumos dydžio yra labai įvairi. Vokietijoje išieškotina iš skolininko darbo užmokesčio dydį nustato *Rechtspflegeris* (*Rechtspfleger*). Portugalijoje, Slovėnijoje, Ispanijoje, Graikijoje bylose dėl alimentų išieškojimo išieškomų pajamų dydį nustato teisėjas. Airijoje į darbo užmokesčių išieškojimas iš viso negali būti nukreipiamas. Tačiau teisėjas gali įpareigoti skolininką sumokėti išieškotojui kiekvieną mėnesį tam tikrą pajamų sumą. Jeigu nustatytoji suma nesumokama, skolininkas gali būti įkalinamas [7, p. 58].

Kai kuriose valstybėse skolininko interesai, išieškant iš darbo užmokesčio, labai saugomi.

Graikijoje iš darbo užmokesčio galima išieškoti tik alimentus ir skolas valstybei. Danijoje galima išieškoti ne daugiau kaip 15 proc. darbo užmokesčio, Italijoje – 20 (vykdant išieškojimus valstybei – iki 50), Kvebeke (Kanados provincija) – 30 proc., Slovėnijoje ir Slovakijoje – 1/3. Olandijoje, nustatant išieškomos iš darbo užmokesčio sumos dydį, atsižvelgiama į sutuoktinio gaunamas pajamas. Austrijoje, Danijoje, Suomijoje, Portugalijoje, Šveicarijoje, Slovakijoje, nustatant išieškomos iš skolininko darbo užmokesčio sumos dydį, atsižvelgiama į išlaikytinių skaičių. Švedijoje, be to, išlaikytiniai skirstomi į tris grupes:

1. sutuoktinis;
2. vaikai, vyresni nei 7 metų amžiaus;
3. vaikai iki 7 metų amžiaus.

Tačiau į išlaikytinių skaičių neatsižvelgiama Belgijoje, Ispanijoje, Liuksemburge, Graikijoje, Vengrijoje, Italijoje, Portugalijoje, Slovėnijoje.

Kai kuriose valstybėse gali būti išieškoma didesnė dalis darbo užmokesčio, kai išieškoma valstybei ar municipalitetui (Graikijoje, Italijoje, Slovakijoje). Italijoje valstybei gali būti išieškoma netgi didesnė darbo užmokesčio dalis negu alimentams.

Lietuvos CPK 441 str. nustatyta, kad iš priklausančios skolininkui darbo užmokesčio ir jam prilygintų išmokų bei davimų sumos gali būti išskaitoma pagal vykdomuosius dokumentus, kol bus visiškai padengtos išieškamos sumos:

- 1) išieškant alimentus, kad būtų atlyginta žala, padaryta suluošinus ar kitaip sužalojus sveikata, atėmus maitintojo gyvybę, taip pat žala, padaryta nusikalstant, – 50 proc.;
- 2) visų kitų rūšių išieškojimams, jeigu ko kita nenustato įstatymas, – 20 proc.;
- 3) pagal kelis vykdomuosius dokumentus – ne daugiau kaip 50 proc.

Toks įstatymo išieškamos iš skolininko darbo užmokesčio sumos dydžio reglamentavimas, mūsų nuomone, dabartinėmis sąlygomis yra nepakankamas. Apribojimų nustatymo, vykdamas išieškojimą iš skolininko gaunamo darbo užmokesčio, tikslas turėtų būti, kaip minėta, tik išsaugoti skolininko minimalaus pragyvenimo lygį. Pasiekus šį tikslą, visos kitos pajamos gali būti nukreipiamos skoloms padengti. Tam pirmiausia turėtų būti nustatyta minimali darbo užmokesčio dalis, kuri lieka skolininkui. Valstybė yra nustačiusi minimalių pragyvenimui būtinų pajamų dydį. Tokios minimalios pragyvenimui reikalingos pajamos turėtų būti visais atvejais paliekamos skolininkui, jeigu norima išsaugoti jo žmogiškąjį orumą. Vakarų valstybėse minimali skolininkui paliekama darbo užmokesčio dalis yra didelė. Austrijoje tai sudaro 8000 šilingų, Belgijoje – 31 500 Belgijos frankų, Suomijoje – 2760 Suomijos markių, Prancūzijoje – 2298 frankų, Vokietijoje – 1220 DEM [7, p. 57-58].

Tačiau kai kuriais atvejais nustatytų minimalių pajamų pragyventi nepakanka. Tokiai didesnės socialinės apsaugos reikalingų asmenų grupei priskirtini invalidai. Jiems turėtų būti paliekama didesnė negu nustatyta minimali pajamų dalis.

Kyla klausimas, ar reikia nustatyti iš darbo užmokesčio išieškomą didžiausią sumą. Vienas iš pagrindinių priverstinio vykdymo principų yra kuo greičiau išieškoti priteistą sumą. Todėl būtų logiška, kad turi būti išieškoma viskas, kas yra daugiau kaip mažiausia išieškoma suma. Tačiau tai, kad nėra nustatytos didžiausios išieškamos iš skolininko darbo užmokesčio sumos, neskatina skolininko ieškoti didesnių pajamų, kadangi jis žino, kad ir kiek jis begautų, bus išskaitoma mažiausia suma. Todėl būtų tikslinga nustatyti didžiausią išieškomą sumą. Skirtumas tarp mažiausios ir didžiausios išieškamos sumos turi būti gana didelis, priešingu atveju didžiausios sumos nustatymas netektų prasmės. Geriausiai būtų nustatyti progresyviai didėjantį, t.y. didėjant gaunamoms pajamoms, išskaitomos sumos dydį. Tokia sistema veikia Ispanijoje [7, p. 70-71].

Nustatant išieškojimų iš skolininko pajamų dydį, būtina atsižvelgti ir į išlaikytinių skaičių.

Alimentų išieškojimo byloje išieškamos sumos dydžio nustatymas turi tam tikrų ypatumų, į kuriuos būtina atsižvelgti. Iš esmės visas skolininko darbo užmokestis gali būti išieškomas kaip alimentai vaikams išlaikyti. Tačiau skolininkas – alimentų mokėtojas – taip pat turi teisę į normalų pragyvenimo lygį. Todėl net ir alimentų išieškojimo byloje skolininko interesai turi būti minimaliai apsaugoti. Olandijoje ir Švedijoje, jeigu skolininkas negali mokėti alimentų, juos moka valstybė. Lietuva, mūsų nuomone, šiuo metu tokių galimybių neturi.

Kyla problemų išieškant alimentus keletui vaikų išlaikyti, kai skolininkas gauna nedidelį uždarbį. CPK 441 str. nurodyta, kad iš priklausančios skolininkui darbo užmokesčio ir jam prilygintų išmokų bei davimų sumos gali būti išskaitoma pagal vykdomuosius dokumentus iki 50 proc. viso uždarbio. Didesnės kaip 50 proc. atlyginimo sumos išskaitymo CPK nenumato. Tačiau SŠK 81 str. reglamentuoja išieškomų iš tėvų nepilnamečiams vaikams alimentų dydį. Čia nurodyta, kad alimentai nepilnamečiams vaikams iš jų tėvų išieškomi tokio dydžio: vienam vaikui vienas ketvirtadalis, dviem vaikams – vienas trečdalis, trimis ir daugiau vaikų – pusė tėvų uždarbio, bet ne mažiau kaip 1 MGL kiekvienam vaikui (1997 m. spalio 23 d. redakcija). Šiuo metu vieną MGL sudaro 125 litų. Atsižvelgiant į nustatytą minimalaus atlyginimo dydį – 430 litų, neviršijant 50 proc. išskaitų dydžio, per mėnesį galima išieškoti tik 215 litų. Jeigu iš skolininko priteisti alimentai keletui vaikų išlaikyti, išieškoti iš skolininko po 1 MGL vienam vaikui, neviršijant 50 proc. išskaitų dydžio, dažnai neįmanoma. Mūsų nuomone, SŠK 81 str. turėtų būti suderintas su CPK 441 straipsniu. Juo labiau, kad SŠK 81 str. 2 dalyje, reguliuojančioje alimentų dalių dydžio ir minimalaus alimentų dydžio sumažinimą, nenumatyta sumažinti minimalaus alimentų dydžio, kai tėvas (motina), iš kurio išieškomi alimentai, gauna nedideles pajamas.

Išvados

1. Tobulintina raginimo įvykdyti sprendimą geruoju teisinė reglamentacija. Raginimo siuntimas visose vykdomosiose bylose yra formalus ir neatitinka raginimui įvykdyti sprendimą geruoju keliamų tikslų. Turėtų būti atsisakyta nuostatos siųsti raginimą įvykdyti sprendimą geruoju, kai skolininkas iš tikrųjų negali įvykdyti sprendimo – konfiskuojant turtą, išieškant periodines išmokas (alimentus) ir pan. Skubaus vykdymo atvejais raginimas įvykdyti sprendimą geruoju turi būti perduodamas žodžiu. Raginimas skolininkui turėtų būti siunčiamas tik vieną kartą, kai vykdomasis dokumentas pirmą kartą pateikiamas vykdyti. Trumpintinas raginimo įvykdyti sprendimą geruoju terminas.
2. Numatant, kad vykdymo procese dalyvaus ekspertas, nereglamentuojama ekspertizės skyrimo tvarka. CPK bendrojoje dalyje nustatyta ekspertizės skyrimo tvarka teisme negali būti taikoma vykdymo procese dėl šio proceso ypatumų. Vykdymo procese reikia reglamentuoti ekspertizės paskyrimo ir apmokėjimo už jos atlikimą tvarką. Ekspertizę turėtų skirti teismo antstolis savo potvarkiu.
3. Įstatymo reikalavimas areštuoti tiek turto, kiek jo reikalinga priteistai išieškotojui sumai ir vykdymo išlaidoms padengti, iš tikrųjų ne visada gali būti įgyvendintas. Skolininkui neturint mažesnės negu priteista suma ir vykdymo išlaidos vertės turto, vykdymas, laikantis įstatymo reikalavimo, negalimas. Kai kuriais atvejais, skolininkui pačiam ekonomiškai naudingiau, kad būtų realizuojamas didesnės vertės turtas. Turėtų būti atsisakyta besąlyginio įstatymo reikalavimo, kad areštuojama tiek turto, kiek jo reikalinga.
4. CPK 441 str. nustatytas išieškojimas iš darbo užmokesčio sumos dydis pažeidžia skolininko ir išieškotojo teises. Dabartinis įstatymas, leidžiantis iš minimalias pajamas gaunančio skolininko išieškoti 50 proc. jo darbo užmokesčio, neleidžia skolininkui, o kai kuriais atvejais ir jo šeimos nariams, išlaikyti minimalaus visuomenėje priimto gyvenimo lygio. Valstybė, socialiai šelpdama tokį skolininką ar jo šeimą, mokesčių mokėtojų pinigais dengia skolininko skolas.
Iš dideles pajamas gaunančio skolininko išieškojus 50 proc. jo darbo užmokesčio, pažeidžiama išieškotojo teisė kuo greičiau gauti priteistą sumą. Tokiu atveju skolininkui turi būti paliekama minimali pragyventi būtina suma.

Didėjant skolininko darbo užmokesčiui, turi progresyviai didėti išieškoma dalis.

LITERATŪRA

1. **Гражданский** процессуальный кодекс республики Беларусь (принят 11 01 1999).
2. **Закон** Украины об исполнительном производстве (принят 21 04 1999).
3. **Кодекс** об исполнительном производстве. – Тарту, 1997.
4. **Lietuvos Aukščiausiojo** Teismo civ. byla Nr. 3K – 110/98.
5. **Lietuvos Aukščiausiojo** Teismo Senato 1999 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 17 “Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant skundus dėl teismo antstolių veiksmų, atliktų vykdant turto varžytynes, taip pat nagrinėjant civilines bylas dėl turto pardavimo iš (be) varžytynių aktų arba turto perdavimo išieškotojui aktų pripažinimo negaliojančiais // Teismų praktika. Nr. 11.
6. **Kauno** apygardos teismo civ. byla Nr. 2-247/98.
7. **The execution** of court decisions in civil cases. – Strasbourg, Council of Europe Publishing, 1998.

Problems related to recovery from natural persons

V. Višinskis

Court of Appeal in Lithuania

SUMMARY

Currently existing problems in the system of execution of court judgements are not merely legal problems and they cannot be solved by purely legal means. They are closely related to the existing political, social and, first of all, economic situation in the country. Even perfectly legally regulated process of execution will not help in recovery of the awarded sum in case a debtor possesses no assets. It is undoubtable, however, that proper regulation of the execution process exercises a huge influence on the efficiency of the entire system of execution of court judgements.

The remaining unreformed institute of coercive execution of judgements does not satisfy the increasing social needs. Recently, more attention is observed to be paid to the improvement of legal base of judgement execution.

The recovery from natural persons makes up the biggest part of the cases under execution. The problems of execution in this category of cases are related to the delivery of encouragements to execute a judgement voluntarily, distraint, assessment of assets, recovery from salary and some other issues need to be solved urgently.

This article addresses only some of the problems related to recovery from natural persons. Some of the raised issues arise when the recovery is executed both from natural and legal entities. Nevertheless, the author believes that the expressed ideas will be useful in the development of execution process.